

JAROSLAV BRYCHTA 9. 3. 1895 - 5. 10. 1971

Na severu Čech, na řece Jizeře, leží město Železný Brod. Odtud ve dvacátých letech našeho století vyšly na svou pouť po světě drobné skleněné figurky. Brzy získaly světové trhy, ceny a uznání na mezinárodních výstavách, přinášely radost těm, kteří si je koupili a proslavily i svého duchovního otce, sochaře Jaroslava Brychtu.

Cesta Jaroslava Brychty za železnobrodskými figurkami začala 9. března 1895 v Pohodlí u Litomyšle. Narodil se do kantorské rodiny a stal se nakonec také učitelem, i když se na toto povolání původně nepřipravoval. Nejdříve studoval na řemeslné škole v Litomyšli, a protože od dětství pěkně kreslil, navštěvoval zároveň i nedělní "veřejnou kreslírnu" profesora Štastného. Ten také svého nadaného žáka doporučil jedné pražské štukatérské firmě, aby se vyučil řemeslu v té době hodně žádanému. Brychta plnil povinnosti štukatérského učně a zároveň chodil i na kurzy kreslení na uměleckoprůmyslovou školu v Praze. Roku 1912 byl na tuto školu přijat jako řádný posluchač do všeobecného oddělení profesora Josefa Drahoňovského. Speciálku absolvoval u Celestýna Kloučka a studia dokončil roku 1919 v ateliéru monumentálního sochařství Bohumila Kafky. Po ukončení studia pracoval ještě nějaký čas v ateliéru svého učitele, který pak oblíbeného žáka s přátelským zájmem sledoval celý život. Není proto divu, že právě od sochaře Bohumila Kafky přišel podnět, který zásadně změnil Brychtovu uměleckou orientaci.

Došlo k tomu nedlouho po vzniku Československa. Tehdejší ministerstvo školství a národní osvěty vyhlásilo konkurz na místa stipendistů k přípravě učitelů pro různé české odborné školy, tedy i pro nově zakládanou českou sklářskou školu v Železném Brodě. Oznámení o konkurzu Jaroslav Brychta četl, ale nevěnoval mu pozornost. Přišel mu však dopis od sochaře Kafky s vystřiženým inzerátem a doporučením: "Mys-

lím, že byste měl o to stipendium požádat". Po delším zvažování Brychta, ač vlastně neměl žádné velké znalosti o skle, o stipendium požádal a dostal ho. Za 400 korun měsíčně se měl půl roku (od 1. ledna 1920) seznamovat s výukou a prací na sklářských školách v Novém Boru a Kamenickém Šenově, poznávat místní sklářskou výrobu a její techniky. Po sedmi měsících sbírání zkušeností a seznamování se s taji sklářské výroby se 1. srpna 1920 stal prvním profesorem nově vzniklé Státní odborné školy sklářsko-obchodní v Železném Brodě. Škola měla vychovávat české odborníky pro tehdejší sklářskou výrobu na Železnobrodsku a Jablonecku, měla navazovat na místní tradici výroby skleněných předmětů a také přinášet nové návrhy. Prvních třicet žáků se v české sklářské škole začalo učit 1. října 1920. Pět let pracovali žáci i profesori v provizorních podmínkách. Nevyhovující umístění, špatné materiální vybavení a málo finančních prostředků nemohlo utlumit elán a chuť něco dokázat. Díky tomuto nadšení mohl být už v roce 1921 ve vitrině v průjezdu městské radnice vystaven soubor tažených figurek vyrobených podle návrhů profesora Brychty. Veřejnost o ně projevila velký zájem a to vlastně rozhodlo o zaměření sklářské školy a Brychtově zájmu o tento druh umělecké práce. On, sochař z ateliéru monumentálního sochařství, věnoval všechnu svou fantazii, umělecký cit, smysl pro humor, lidovost a srozumitelnost malým, křehkým skleněným figurkám.

Úspěšné vystoupení učitelů a žáků nové školy na výstavě Svazu československého díla v Praze r. 1923 a na mezinárodní výstavě uměleckého průmyslu v Monze u Milána přispělo jistě k tomu, že se v témže roce začala v Železném Brodě stavět nová budova školy. Rok po tom, co figurky získaly zlatou a bronzovou medaili na mezinárodní výstavě dekorativního umění v Paříži r. 1926, mohl ředitel školy architekt Alois Metelák slavnostně zahájit provoz v nové budově. Výtvarníci, žáci i mistři skláři začali pracovat v jednom z nejlépe uspořádaných sklářských učilišť v republice.

Sklářskou školu v Železném Brodě proslavily hlavně skleněné figurky navrhované profesorem Brychtou. Jeho tvůrčí

duch, touha experimentovat s materiálem, snaha stále zkoušet nové možnosti a nikdy se neopakovat byly příčinou, že z jeho ateliéru vycházely stále nové a nové návrhy na figurky. Moci tak všechny soustředit do jednoho místa, byla by to velkolepá přehlídka nejrůznějších zvířátek, pohádkových bytostí, lidových postaviček, žánrových figurek a sportovců. Byl by tu ráj i podvodní říše, betlém i jízda králů, řítili by se tu Indiáni na koních, představovala česká města, tančilo by se, slavilo posvícení, odehrával fotbalový nebo hokejový zápas a vyprávěly pohádky. Všechna ta krása, nad kterou by se až tajil dech a oči přecházely, by byla z černého, transparentního i barevného skla. A všechno by bylo v pohybu, ač ztrnulé v jednom okamžiku. Byly by tu první tažené figurky ne větší než 7-10 cm, sešíváné korálkové figurky vycházející z tradiční sklářské železnobrodské techniky, drátkové figurky z let 1923-1930, jako např. Don Quijote, Jiří s drakem a Dlouhý, Široký a Bystrozraký, které slavily takové úspěchy na výstavách doma i v zahraničí. A překrásné, jako dech křehké figurky z foukaného skla. Nebývale dokonalé, cenami vyznamenané foukané modelované figurky a vývojovou řadu uzavírající figurky hutnické.

Za čtyřicet let práce ve škole vytvořil profesor Jaroslav Brychta na tisíc návrhů figurek, ale nebýt zde výborní odborní učitelé-skláři, nikdy by se jeho návrhy a hliněné modely nepřetvořily v křehkou skleněnou krásu, která vyvolávala úžas a nadšení. K těm prvním patřili Josef Daníček a Stanislav Halama. Ve třicátých letech mu byli partneři Josef Palla a Jan Stuchlík. Od r. 1941 spolupracoval s akademickým sochařem Miloslavem Klingerem a posledních dvacet let s Ladislavem Ouhrabkou.

Sláva a věhlas železnobrodských figurek se šířila po světě od výstavy k výstavě. V roce 1927 vystavuje škola sešíváné, tažené a drátkové figurky na výstavě československých sklářských škol v Hamburku a ve Stuttgartu. Nechybí ani na výstavě k 10. výročí založení školy v roce 1930. Foukané modelované figurky se začaly objevovat asi od roku 1932. Brychta v té době navrhuje celé figurální soubory,

k nimž jsou mu inspirací staré lidové zvyky a tradice. Tak vznikla např. Jízda králů, Máj, Procesí, Posvícení, Český Betlém, České pohádky, Indiánské tance. Nové typy figurek se objevily na výstavách v Ženevě, Bukurešti, Strasbourgu, Stockholmu, Poznani, Malmö, Amsterdamu. Za nádherný soubor Akvárium získal J. Brychta Velkou cenu na výstavě v Bruselu, z Triennale v Miláně si přivezl stříbrnou medaili. Překrásný snový poetický soubor Ráj byl na Mezinárodní výstavě v Paříži v roce 1937 oceněn Velkou cenou. Velice úspěšná třicátá léta ukončila zlatá medaile z Milána v roce 1939. Většinu zemí, kde škola vystavovala, profesor Brychta navštívil a přivážel si nejen nové poznatky o práci tamních sklářů, ale i nové inspirace pro vlastní práci.

Jaroslav Brychta se ale neuměl a ani nechtěl spokojit s dosaženým. A tak, zatímco foukané modelované figurky získávají slávu a ceny po světě, vrací se opět k pokusům o zvládnutí techniky hutnických figurek, započatých v r. 1928. Jejich vývoj však v roce 1944 přerušilo uzavření školy německými okupanty. Po válce roku 1947 vznikl na škole animovaný film režiséra K. Barocha Skleněná suita. Návrhy figurek pro film jsou od Jaroslava Brychty. Jeho dílem je i několik figurek a krasobruslařka pro film Karla Zemana Inspirace, který měl premiéru roku 1950 a byl později zařazen i do programu Laterny magiky na Světové výstavě v Bruselu. A tak se i díky filmovému pásu šířila sláva železnobrodských figurek po světě.

V roce 1948 byla sklářská dvouletá škola přeměněna na čtyřletou průmyslovou školu s maturitou. To už byl jejím ředitelem profesor Jaroslav Brychta. Počátkem padesátých let stál u zrodu prvního výtvarně technického střediska v Železném Brodě a v rámci jeho působení hledal další možnosti použití uměleckého skla v architektuře, experimentoval s prefabrikovanou skleněnou mozaikou a zkoušel účelné využití skleněného odpadu. Stál i u prvních pokusů se skleněnou tavěnou plastikou ve formě. Tuto technologii uměleckého zpracování skla dále zdokonalovali jeho dcera Jaroslava Brychtova a její manžel Stanislav Libeňský, vynikající sklářští

výtvarníci. Na figurky však nezapomínal. Nové vzory se objevily na Světové výstavě v Bruselu v roce 1958, v Montrealu r. 1967 a nemohly chybět ani na jubilejní výstavě železnobrodské školy v roce 1970. Dílo Jaroslava Brychty, ověčené cenami a uznáními z mnoha světových výstav, se doma představilo jen na dvou samostatných výstavách a to v roce 1956 v Liberci v Severočeském muzeu a o rok později v Jablonci nad Nisou.

Jaroslav Brychta byl člověk velmi pracovitý a mnohostranně tvůrčí. Vedle návrhů na skleněné figurky a experimentování se sklem nezapomněl ani na klasickou sochařinu. V Železném Brodě stojí dodnes před sklářskou školou pískovcová socha skláře vytvořená v roce 1930. Na místní sokolovně jsou postavy muže a ženy a spořitelnu zdobí další jeho socha skláře. Za první republiky stál ve městě pomník T. G. Masaryka, ale byl během okupace zničen. V Litomyšli jsou jeho ranné práce. Portrétní plastika dr. J. Herbena a profesora J. Voborníka z r. 1918 a pamětní deska Aloise Jiráska z r. 1922. V modelu zůstal Brychtův návrh na pomník Osvobození, který v soutěži r. 1920 získal třetí místo. Památník obětem světové války vytvořil pro obec Zásada. Našel si i čas na fotografování. Učarovala mu hlavně lidová architektura Železnobrodská. Byl i vášnivým sběratelem lidových uměleckých předmětů. Ty jsou nyní součástí sbírek muzea v Železném Brodě.

Profesor Jaroslav Brychta pracoval do posledních dnů svého života. Dokázal držet krok s umělci o mnoho let mladšími, s velkým zájmem sledoval práci svých žáků - figurkářů. Ale i smrt patří k životu. V úterý 5. října 1971 šestasedmdesátiletý bývalý profesor a ředitel železnobrodské sklářské školy opustil svět, kde svým dílem tak štědře rozdával radost. Odešel do svého skleněného ráje.